

La Letra Mesadièra

DE L'INSTITUT D'ESTUDIS OCCITANS D'ARIÈJA

11 car. Enric Fabre 09100 PÀMIAS

05.81.06.03.88/ieo09@orange.fr

<http://ieo-arieja09.blog4ever.org/>

AGENDA

Ràdios

Del diluns al divendres, a l'entorn de 8h20 e 18h50, lo **dissabte** a 14h00 e lo **dimenge** a 11h00 sus Ràdio Transparence (93.7 FM), *De còr e d'òc*.
Cada dimars, de **19h00 a 20h00** - *Era votz dera montanha*, sus Ràdio Coserans 94.7 FM

Corses e talhièrs

Lo diluns a Pàmias (Espaci occitan) de **9h30 a 11h00** - Cors d'occitan debutants.

Lo diluns a Sent Joan del Falgar (sala del Club St Jean Loisirs - car. de la Republica) de **20h30 a 22h00** - Talhièr lenga e cultura d'oc totes nivèls.

Lo dimars a Foish (Le Leo - 16 car. Noël Peyrevidal) de **17h00 a 19h00** - Cors d'occitan nivèl 1 e 2.

Lo dimècres a St Guironç (10 car. del Priolach) de **17h00 a 18h30** - Cors d'occitan debutants e de **18h30 a 20h00** - Cors d'occitan confirmats.

Lo dimècres al Fossat (Teatre de Verdura) de **20h00 a 22h00** - Talhièr de lenga e cultura d'oc totes nivèls.

Lo dijòus a Pàmias (Espaci occitan) de **10h30 a 12h00** - Cors d'occitan confirmats.

Lo dijòus a L'Avelhanet (Centre multisports - 33bis av. Alsàcia-Lorena) de **17h30 a 19h00** - Cors d'occitan debutants e de **18h30 a 20h00** - Cors d'occitan confirmats.

Contacte : 05.81.06.03.88 o ie009@orange.fr

Cada dos dimars a Pàmias (Espaci occitan) de **18h00 a 19h30** - Talhièr cant amb Pascala Respaud. Organizat per La Lauseta.

Cada dimècres a Pàmias (Espaci occitan) de **18h00 a 20h00** - Talhièr dança. Organizat per La Lauseta.

Acamps

12 e 19/12/2019 a 20h30 a Pàmias (Espaci occitan) - Acamp del Cercle Occitan Prosper Estieu. Contacte : 05.81.06.03.88 o staloco9@orange.fr

Animacions

07/12/2019 a Pàmias (Espaci occitan) - Cors d'occitan nivèl III (veire programa p. 2).

LO MOT DE LA PRESIDENTA DEL CERCLE OCCITAN PÈIRE LAGARDA DE FOISH

Caris sòcis

Pareis que l'annada 2019 es estada l'annada internacionala de las lengas minoritàrias...

En çò nòstre avèm pas entendut que silenci, aquel silenci qu'amenaja la lenga nòstra.

Sabèm plan que la jornada, le mes o l'annada que se vòda a una causa es una mena de far creire als innocents qu'òm se tracha d'ela.

E ça que la, un còp mès, va sortir l'Alman'òc de 2020, miracle annadièr del cercle de Foish.

Aquel alman'òc espelís cada an per que desapareisca pas la lenga polida que de tan luènh nos ven, que foguèt emplegada, enriquesida e cantada long dels sègles pels nòstres davancièrs e que nosautres, paures escrivans de frases malbiassudas, contunham de fèr viure per que volèm pas que s'atude.

E se la volèm salvar e promòure es per que s'agís del nòstre patrimonni e qu'es en perill.

Lucham per que se pèrda pas, e mai les mejans qu'avèm sián estequits !

Avèm agut jorns de malcòr, mas tornam prene vam, coma se veniam mès visibles.

Le quite President de la Republica declarèt un jorn : « Las lengas regionalas jògan son ròtle dins l'enrasigament que fa la fòrça de las Regions ». Se poiriá creire qu'es un occitanista que b'afortís. E s'es pas un occitanista, aquò balha una mena d'espèr sus un possible cambiament. En çò nòstre, le Departament faguèt un gèst positiu per la subvencion, avèm dempuèi qualques meses una cronica setmaniera dins *la Despacha* ; la bandièra occitana floteja pas encara sus las torres de Foish mas desesperam pas.

Sabèm plan que la decadéncia d'una lenga *minoritària* ven pas de la modernitat. Son astre depend de las politics publicas.

Fa temps que s'ausiriá pas pus parlar francés al Quebèc, se le govèrnament de Canadà fasiá patir al francés le sòrt reservat en França a las lengas regionalas.

Uèi, gràcias a las neurosciéncias, sabèm un molon de causas sul bilinguisme. Passar d'una lenga a l'autra tre la mairala es un atots dels bèls per n'aprene una tresena e mai una quatrena.

E se vos pausat la question : « Perqué salvar l'occitan, una lenga vièlha que se morís ? »
Vos respondrem : « Perqué pas, vosaus, vos botar a l'anglés sul còp, que seriatz prèstes ? »

L'occitan es portaire de valors que representan mila ans de civilizacion, convivéncia, paratge, melhorament, amor, poesia, trabalh, e ne sèm ufanoses !

Degun nos panarà pas la paraula occitana. La lenga d'òc viurà, es la Nòstra Dama !

Vos desiram bona lectura , bonas fèstas e bona annada per 2020.

Nicòla Lehmann

Presidenta del cercle « Pèire Lagarda » de Foish

**Dissabte 7 de decembre de 2019
a Pàmias (Espaci occitan)**

Cors d'occitan n°1 nivèl III

« Lengua occitana, le sistèma lingüistic
occitan »

amb Patrici Pojada

5 jornadas d'estagis – 30 oras de
formacion (cors complet a la carta)

9h00-9h30 : Acuellh

9h30-12h30 : 1^{èra} sesilha de trabalh

12h00 : repais partejat (menar la
saqueta)

14h00-17h00 : 2^{nda} sesilha de trabalh

Tarifas : sesilha : 30 €uros (normal) ;
25€ (sòci IEO) ; 20€ (mercat a un cors
de l'IEO-09)

Formacion tota : 125€ (normal) ; 100€
(sòci IEO) ; 80€ (mercat a un cors de
l'IEO-09)

**Contacte : 05.81.06.03.88
/ieo09@orange.fr**

Lèu serà Nadal !!!

Pels vòstres presents,

*l'IEO d'Arièja vos prepausa libres, CD, DVD, camisons, jòias,
pegasolets...*

Esitetz pas a passar comanda !!!

***L'IEO d'Arièja
vos desira
de bonas fèstas de fin d'annada***

Rescontre dins la forèst

Voldriái pas contrariar la nòstra presidenta mes vòli contar çò que m'arribèt a Santa Crotz, un jorn... un
dimenge cresi :

Soi la gardiana d'un petit filh que s'apèla Gabrièl e qu'a pas que quatre ans. Per passar le temps (una
jornada es longa sabèt!) anam passejar a la forèst de sapins de Santa Crotz qu'es renomada per que aquelis
arbres an crescut naturalament e se pòrtan plan a 300 mètres de naut !

Una vesina de Santa Crotz fasiá partida del voiatge. Cinc voieturas èran aparcadas sul lòc.

Nos aprestàvem a caminar armats d'un baston quand, tot d'un còp, un joen (benlèu la trentenada)
s'avança cap a nosautres e m'adreçant la paraula « dirècte » en occitan se presenta : « Soi Olivèr, de Pàmias.
Te conegui... e bla... e bla... »

Fusquèi tament estabornida que me soveni pas ça qu'ajustèt exactament, mès i respondèi que sa
preséncia sus nòstre territòri m'agrada plan.

Fasquèrem una mica de conversacion pròva que l'occitan es encara viu. Mes cal mercejar e felicitar
aquel Olivèr que reconegui pas una mica ! Per que, jamès de la vida, aviái pas rescontrat un qualqu'un de
Pàmias dins la forèst de Santa Crotz. Mès tot a un començament...

Coma Gabrièl peniquejava nos n'anèrem sul camin de la passejada de dus quilomètres e miei de long, a
l'ombra d'arbres mès que centenaris...

Un pauc mès enlà, la vesina, oitanta ans, me demanda : « Dans quelle langue il parlait ce jeune ? »

Es aquí que la nòstra presidenta a rason : nos demòra un famús trabalh !!

Anonim

Las noiriças de Vathmala

Le dijaus 3 d'uctobre, Odila Pons, una nativa de Vilargenh, que mos venguèc parlar d'aquelas femnas a la destinada pro especiala.

Aquela regenta, ara a la retirada, que's metèc a fèr cèrcas aishul sujèt. Aquela enveja que li venguèc perque un dia que s'anèc escotar un recital d'òbras de Claude Debussy, e qu'aprenguèc qu'aqueste compositor de musica que s'avia popat una noiriça de Vathmala.

Odila que comencèc per demanar dedens familhas concernadas. Mes aquestas gents que non volian cap plan parlar : qu'avian vergonha del *mestièr* qu'aujòlas sèvas exercèren. Pueish que cerquèc dedens las archivassas, les registres parroquiales, las entradas dels orfanelats...

Qu'èra la moda, als siegles passats, que las femnas de la noblessa e la borghesia de las vilas que non dona cap la popa a las sèvas mainadas. Doncas que cercavan noiriças. Que'n venguia de chiu pertot : Morvan, Bretanha, ...Vathmala. Que s'i ditz qu'aquestas derrèras que las prenian perque qu'avian un polit costume, ...e de bona lèt.

Al país, la vida qu'èra, coma pertot en montanha, pròishi de la misèra. Doncas que calia fèr entrar sòuses a casa, coma òn podia. Méter's noiriça : una faïçon coma una auta.

Doncas, filhas o femnas maridadas que's fasian un petit, que'l noirian chiu, pueish que partian en vila dar la sèva lèt a una auta mainada.

Que i avia duas faïçons de procedar :

- sia que deishavan la mainada a casa, a la mair, a la sòr, a la vesina, e que s'anavan logar en vila (Tolosa, Bordèus, París) anar fèr popar un aute momet ;
- sia que's demoravan al país e que noirian mainadas de l'Assistència Publica.

Que cal díser qu'una partida dels necessitosis qu'èra presa en carga per la Glèisa. E las praubas filhas embarrassadas e abandonadas qu'avian la solucion de pausar le sèu gojatòt en un torniquet metut a la pòrta dels covents (en deishant-les-i pr'aquò un signe de reconeishença dedens les vestits). Aquestis petits qu'èran alavetz reculhidis per las religiosas, que s'adobavan andà plaçar-les en cò de noiriças demoradas al país.

Gents que consideravan aquelas noiriças femnas coma leugèras, cò que non les i agradava güaire. Que partian un o dus ans. Que n'i a que non son cap tornadas.

Una noiriça que's fasia entrò cent francs per mes (mès qu'un obrièr). Quand tornava a casa que portava donc sòuses, cò que li permetia de's maridar, o a la familha de crompar un camp, de refèr le tet de la bòrda...

Qu'èran tabés plan noiridas, mèc que tota l'auta domesticitat. Que podian aver cadèus, per exemple quand la mainada metia la prumèra dentse. Les patrons que li davan un polit chale, de bonas caucúrias, e meme una pèça d'aur ! Qu'òn las considerava coma mèc evoluadas que las femnas del país. Qu'avian après fòrça causas en vila, que prenguian de novèlas abetudas, que mantenguian relacions amb las coneishenças d'alà.

Odila que mos dèc l'exemple de Magdalena Delpoi, nescuda en 1856. En 1879 qu'a una filha, Jana, de pair inconegut, que's moric en 1880. La mair que s'en va alavetz noiriça a Tolosa, per un an. Que torna. En 1884 que's marida a un teishenèr. Qu'a una filha : Amilhat Maria. Que la plaça en cò d'una vesina e que se'n torna noiriça a Tolosa, almens per l'annada.

En 1886 que neish Amilhat Jan-Josèp. La mair que's demora a casa, e que li plaçan una orfanèla : Françon. En 1889 qu'a una auta mainada : Amilhat Josèp. E aquí Magdalena que pren un gojatòt de gents que parten a Bordèus.

Pueish que neish Amilhat Françon, quate ans après. Aquí la mair que pren una auta filhòta de París. En tot, qu'a agudis 8 gojatòts (mes que non visquèren cap totis), e que n'a eilevats 4 autis. Que cal díser que i avia una mortalitat importanta : un aishús dus.

Aquò que durèc entrò las annadas 1910. La Grana Guèrra, ça sembla, que dèc un còp d'arrèst en aquelis departs.

Manhac

L'adjectiu manhac a senses diverses mas nosaus l'utilizam dins le sens d'amistós : "ajuda-me se te plai, seràs plan manhac" e se pòt dire tanben en parlant d'una bèstia, "una gata manhaga". Utilizam le vèrb amanhagar, per dire d'ensajar de venir amic. "Amb una pastilha amanhaguèc le drollet" o "amb un cap de sarda amanhagava la gata".

Curiosament manhac es empruntat al latin medieval *maniacus* derivat de *mania*. Vist sa rasiga se pòt pensar qu'a l'origina, benlèu, un manhac fasiá manias e doncas auriá agut una brava evolucion del sens del mot. Per parlar d'una mania, una costuma que torna sovent, disèm puslèu una tissa. Per exemple : "cada maitin en se levant aviá la tissa de fumar una cigarreta." Tissa ven benlèu de tic, una onomatopèa qu'evòca un moviment brusc e repetit.

Ajocar

"Tre qu'arriba l'escur del ser las galinas s'ajocan sus l'ajoc". L'ajoc es una barra ont las galinas pòdon pujar e s'i acorrolhar per i dormir tota la nuèit. Aquelas bèstias aïman pas passar la nuèit pelsòl, cal que se quillhen en nautor, a solide un comportament reflèx per se parar dels predators.

Per similitud ajocar es passat al vocabulari uman. Es sinonim de se colcar al lièit perque las galinas s'ajocan per dormir. Es tanben sinonim de s'acorrolhar ja que las galinas son pas dreitas sus l'ajoc mas i son sietadas.

Ven pas del latin mas del francisme *jok* qu'a balhat en francés, *jucher* e *juchoir*.

L'eissartador

Aquò es un utís de margue long que servís a copar rominguèras o boissons sens se graufinhar. Es le sol mot qu'es utilizat dins nòstre paure vocabulari de païsan mas sa familha es mès rica ja que dins les dictionaris s'i tròban : eissartar (desbosigar), un eissart (una tèrra que ven d'èsser desbosigada), un eissartaire (le qu'eissarta amb benlèu... un eissartador).

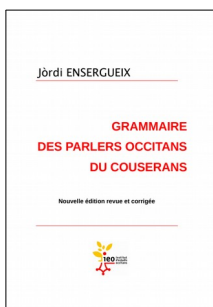
Le mot es plan polit e tanplan qu'en çò nòstre, al lòc de dire punhal, disiam eissartador a margue cort ! Le mot s'encontra tanben en toponimia, ont testimònia de l'evolucion dels païsatges. Podèm benlèu citar : *Les Issards*, *Leychert*, *Les Isards*, *L'Eichandre*...

L'evolucion del mot es tanben interessanta ; cal partir del latin *sarrire* qu'equival a sarclar, es a dire fotjar e copar l'èrba d'una cultura. Puèi i agèc *exsarire* qu'amb le prefix *ex* vòl dire desbosigar e le nom associat *exartum* indica un endreit desbosigat. E *exartum* a balhat eissart en occitan. Atal tornam trobar le nòstre eissartador.

Les dictionaris associats

Soscripcion

L'institut d'Estudis Occitans d'Arièja torna editar la *Grammaire des parlers occitans du Couserans* de Jordi Ensergueix.

Las doas primièras edicions de 1995 e 2012 essent agotadas, aquela parucion nòva revisada permetrà a totes d'accéder a un obratge incontournable per la coneissença de l'occitan del Còserans.

Publicacion prevista per genièr de 2020. 115 paginas environ.

Prètz de soscripcion : 10 € franc de pòrt (prètz de venda après soscripcion 13 € + pòrt). Fin de soscripcion : 31 de decembre de 2019

Nom : Nom petit :

Adreça :

Adreça electronica :

Comanda exemplar(s) de la *Grammaire des parlers occitans du Couserans* de Jordi Ensergueix a 10 € l'exemplar (pòrt comprés) siá un total de € reglat per chèc çai-junt a l'òrdre de Institut d'Estudis Occitans d'Arièja. Bulletin e règlament de mandar a : Institut d'Estudis Occitans d'Arièja - Espaci occitan - 11 rue Henri Fabre - 09100 PÀMIAS/PAMIERES